

1978-5

>>>

[Charta 77 jako platforma setkání komunistů a nekomunistů]

12. V. [780512-1]

(25) (1) (SSaŽ - Vysočany, 12. 5. 78 dopoledne.)

Charta 77 má jednu obrovskou přednost, na které nám všem musí mimořádně záležet: sešli se tu na společné základně lidé politicky značně rozdílně orientovaní, především pak exkomunisté a „nekomunisté“. Není pochyb o tom, že to nejsou nijak homogenní, nebo dokonce integrované skupiny (či složky Charty). Nicméně lze mít za to, že mezi nimi existuje základní shoda v důrazu na lidská a občanská práva a v přesvědčení, že socialismus (resp. sociálně spravedlivou společnost) lze budovat jenom na demokratických základech. V tom smyslu tedy lze považovat podpis Charty 77 za výraz přesvědčení, že nápravu současného stavu nemohou úspěšně provádět komunisté bez nekomunistů ani nekomunisté bez komunistů. Toto přesvědčení má povahu zásady a je z obou stran závazkem do budoucna.

Nejde ovšem o abstraktní princip, který by neměl opodstatnění v realitě. Komunisté nejsou schopni uplatnit svobody ve společenském životě, tj. obnovit demokratické struktury, především z vnitřních příčin: demokraticismus jim není vlastní, nemají smysl pro demokratické struktury, chybí jim tradice a zkušenosti. Existují ovšem i příčiny vnější: nemají v této věci dost důvěry těch ostatních, jejich demokratizační program postrádá dostatečnou věrohodnost (zvláště pro politicky zkušenější a rozvážnější). To se ostatně dostatečnou měrou ukázalo na jaře 1968, kdy jsme se setkávali u mnoha svých přátel s obezřetnou a vyčkávající opatrností, nedůvěřivě pozorující komunistické úsilí o demokratickou obrodu ve společnosti (státě) i ve straně samotné.

Na druhé straně ovšem nelze nějakou demokratizaci a vůbec společenskou obnovu realizovat bez komunistů, tj. bez významných, předních komunistů, ale ani bez širokých komunistických řad. Především proto, že nehledíc na jejich stranickou příslušnost to jsou lidé často velmi kvalitní, pro společnost potřební; ale také proto, že ze společnosti nelze vymazat, vyškrtnout tak silnou skupinu či vrstvu. Lze si ovšem představit, že podmínkou možnosti spolupráce s ostatními občany bude rezignace komunistů na privilegované postavení, na samozřejmou (a nezpochybnitelnou) tzv.

„vedoucí úlohu“ apod. To pochopitelně neznamena likvidaci jakéhokoliv „vedení“, ale vybudování demokratických pořádků, umožňujících dosáhnout legitimacy vedení za určitých, poměrně přesně vymezených podmínek. Bude-li v naší společnosti restituována opravdová demokracie, pak není myslitelné a realisticky nelze očekávat, že by komunisté ztratili náhle jakoukoliv váhu ve společenském dění. Je pravděpodobné, že zejména zpočátku ztratí hodně přívrženců a že dojde ke značnému jejich vnějšímu oslabení. Ale to bude nepochybně jen přechodná fáze, která mít v posledu pozitivní efekt pro konsolidaci komunistických řad. Papíroví a oportunní „komunisté“ bez opravdového přesvědčení odpadnou a zůstanou jen ti, kteří mají pevné přesvědčení. Ti pak budou muset provést důkladnou revizi všeho, co jim zůstalo; budou muset odhodit mnoho nepotřebného a zastaralého, budou muset přijmout a přesně formulovat nové zásady. Ale to bude jen předpoklad a základ jejich nové práce a nepochybného vzrůstu jejich váhy i vážnosti v politické skutečnosti země. V každém případě předpokládám, že se konsolidují rychleji a lépe než demokratické síly, které nejsou ani programově a **teoreticky** ani technicky a prakticky na politickou práci připraveny.

Dnešní sblížení a společný postup nekomunistů s komunisty má epochální význam pro budoucnost, neboť usnadní komunistům, aby se zbavili komplexů (zejména obav až strachu ze změn), a nekomunistům, aby se leccemu přiučili a překonali svou **leta** trvající politickou nezkušenost, způsobenou jejich vyřazením z praktické politiky.

<<<

>>>

[Význam roku 1968 v Československu pro nahlédnutí pravdy]

22. V. [780522-1]

(26) (2) (SSaŽ – Vysočany, 22. 5. 78 dopoledne.)

Při posuzování správných rozhodnutí a chyb politického vedení v roce 1968, jakož i při posuzování, zda politický vývoj v tom roce lze hodnotit pozitivně či negativně, zda dosažené výsledky dovolují mluvit o úspěších či spíše o neúspěších apod., v první řadě záleží na naší stupnici hodnot a na cíli, o němž máme za to, že ho mělo být (a event. bylo) v první řadě dosaženo. Po mém soudu nelze postup politického vedení (zejména postup Dubčekův) z hlediska čistě technicky politického hodnotit jinak než jako naivní, diletantský, nedomyšlený, od počátku k nezdaru odsouzený. Situa-

ce totiž nesignalizovala žádné vnitřní přesuny či dokonce otřesy v sovětské společnosti, které by mohly odvést pozornost politického vedení sovětského k domácím záležitostem na první místo. Nic nenasvědčovalo ani tomu, že by Sovětský svaz byl ochoten či dokonce nakloněn respektovat uvolnění v našich zemích (tzv. liberalizaci), ani tomu, že v případě napětí či konfliktu by Západ byl ochoten či dokonce nakloněn zasáhnout v náš prospěch. Naopak bylo známo, že ani za Chruščova nebyla liberalizace trpěna, dokonce ani v polském způsobu, natož v maďarském. Jinými slovy: každému politicky myslícímu člověku muselo být jasné, že se lze sovětskému zásahu vyhnout jen při krajně opatrném postupu. Dubček sám i většina předních polednových politiků byli sice váhaví, ale nikoliv opatrní; dělali dojem, že situaci nemají v rukou (ačkoliv skutečná moc nikdy z jejich rukou ani zčásti nepřešla jinam), nechali se „postrkovat“ událostmi, ale pokud jde o eventuelní intervenci, byli – jak se zdá – pozoruhodně bezstarostní. Protože však tato „bezstarostnost“ je např. u Dubčeka doložitelná ještě v posledních dnech před intervencí, muselo by se u něho předpokládat příliš mnoho naivity a diletantismu. Proto jsem nakloněn věřit, že považoval za **důležitější** než zabránit **intervenci** něco jiného; jsem nakloněn vidět, že z čistě technického politického stanoviska nesmyslný, absurdní „politický“ (či spíše „apolitický“) postup měl smysl na jiné oné technicko-politické rovině. Ale ať už to byl (a je) pohled Dubčekův či není, sám jsem přesvědčen, že skutečný význam „československého jara“ nebyl v tom, čeho se politicky dosáhlo (toho bylo celkem málo a bylo to stále krajně labilní a nezajištěné), ale čeho se dosáhlo v nahlédnutí věcí, tedy noeticky, a ovšem také čeho se dosáhlo mravně a duchovně. Politicky se nedalo mnoho dělat (a ostatně ani mnoho zkazit). Proto je třeba posuzovat „československé jaro“ na prvním místě z jiných než technicky politických aspektů.

To není motivováno úsilím za každou cenu zachránit nějaký hlubší význam, nějaké podstatné pozitivum tam, kde jde o zřejmý politický neúspěch. Po stránce duchovní a mravní bylo a je možno kritizovat rovněž mnohé, k čemu došlo a zejména k čemu nedošlo. Ale vedle lidské zmatenosti (tj. „*hominum confusio*“) tu nelze nevidět smysl, který přesahuje lidské úmysly a lidská přání (tj. „*Dei providentia*“ ve známém švýcarském hesle). Zkrátka a jednoduše řečeno: kdyby byl postup Dubčekův a vůbec tehdejšího politického vedení „rozumnější“, politicky „reálnější“, doma pevnější a vůči Moskvě opatrnější a kamuflovanější (anebo naopak vojensky pohotový a o mezinárodní záštity dbalejší), nikdy by se nevyvinula situace tak, aby se naráz objasnilo tolik věcí a aby naráz prohlédlo (nebo alespoň mohlo prohlédnout) tolik lidí, kteří po **leta** některé věci ne-

chtěli a neuměli vidět. K tomu bylo právě zapotřebí i oné nelegální „mezinárodní pomoci“ spřátelených států, která jen spoře přikrývala faktickou velmocenskou, imperiální intervenci; a bylo k tomu zapotřebí oné absolutní nepřipravenosti na ni, absenci jakéhokoliv vojenského nebo i jen vojensky připomínajícího odporu a také absenci jakéhokoliv pokusu o pomoc odjinud. Tady nešlo o nějakou prokazatelnou národní kvalitu nebo superioritu politického vedení na naší straně; ta se ukázala ostatně ve světle pravdy jako stejně nevalná a problematická. Tady šlo o víc než o nás; šlo o pravdu. A já si opravdu nedovedu představit, že by se za jiných okolností a při jiném, jakkoliv „lepší“ a „kvalitnější“ postupu vedoucích politiků mohla právě sama pravda ukázat, vyjevit lépe a plněji než právě tenkrát. Politikové mohou být frustrovaní, politologové rozčarování, obyčejní lidé zklamaní a otrávení atd. – ale filosofové a filosoficky senzitivní historici mají důvod k obdivu, ano k nadšení. Toto je podstata roku 1968 v naší národní historii, v historii celého sovětského bloku, jak se vytvořil po druhé světové válce, v historii moderního socialismu a komunismu, v historii Evropy, a dokonce v politické historii celého světa.

<<<

>>>

[K desátému výročí sovětské intervence ze srpna 1968]

16. VI. [780616-1]

(27) (3) (SSaŽ – Vysočany, 16. 6. 78 odpoledne.)

Problém (resp. skutečnost) přítomnosti sovětských vojsk na našem území nepovažuji za primárně důležitý, ačkoliv obecné mínění má za to, že v tom je třeba vidět základ a zdroj naší současné neutěšené situace. Nejde mi jen o to, že takto porušená zásada státní suverenity volá po kritice a nápravě, ale že neexistují reálné prostředky, jak to zajistit. Mám na mysli spíše to, že zásada státní suverenity jednak není ze strany silnějších států, zejména velmocí, dodržována ve velmi četných případech, zejména však to, že tato zásada nemá vždy pozitivní důsledky. Státní mocenské prostředky jsou v nové době tak mohutné a prakticky nenapadnutelné, že mohou donutit občanstvo k poslušnosti nebo k mlčení i tam, kde naprostá jeho většina je proti existujícímu režimu nebo přinejmenším proti jeho současným představitelům. V takových diktaturách nemají občané šanci na změnu k lepšímu, leda v případech nějakého otřesu (např. katastrofy hospodářské, vojenské konflagrace apod.). Respektovat v takových případech zásadu státní suverenity je pak jen ukázkou cynismu okolních států,

neboť státní suverenita může být a jest založena pouze na suverenitě každého jednotlivého občana. Staví-li se však nad vůli občanů a proti ní, pak neexistují důvody, proč takovou zásadu respektovat, neboť jde o nepravou, falešnou suverenitu státu, kde člověk byl a vždy znovu je sám sobě a svému poslání odcizován. Jistěže tu je nebezpečí zneužití tohoto hodnocení, ale k tomu dochází přece v četných případech i tak, při selektivní aplikaci zásady respektování každé státní suverenity.

Navíc ona abstraktní zásada zanedbává zcela případy, kdy suverenita lidu (tj. nějakého národního apod. společenství) se ještě nemohla řádně **prosadit** a kdy k jejímu prosazení musí být zlomena nebo oslabena státní moc, která tomu násilně brání. V důsledku toho ona na první pohled respektuhodná zásada znamená jen to, že se různé existující státní útvary navzájem uznávají, aniž by legitimnost jejich existence byla vůbec posuzována (obvykle jsou posuzovány zcela jiné záležitosti). Tak se může stát, že Arménie je rozdělena mezi tři cizí státy, takže Arménům není přiznáváno právo na státní suverenitu. Naproti tomu právo na sebeurčení včetně práva na vlastní stát se přiznává stejně tak státně neexistujícím Palestincům. Z toho je vidět, že zásada práva na sebeurčení i zásada respektování suverenity existujících států je **konfúzní**, připouští různé výklady a různé způsoby jednání a má ve své aplikaci charakter ideologie, nikoliv principu či zásady.

Svět se bude postupně stále více integrovat - a to znamená, že zásada státní suverenity bude čím dál víc relativizována a omezována. Proto naše námitky proti intervenci ze srpna 1968 a proti pokračující přítomnosti cizích (tj. sovětských) jednotek v naší zemi není dobré zakládat na argumentech porušení suverenity, nýbrž na něčem méně formálním a více obsahovém. Mám za to, že nějaké porušení státní suverenity nás v tomto případě tlačí mnohem méně než skutečnost, že se v důsledku intervence dostali k moci a vládě lidé nekvalitní a nekvalifikovaní, že v řadě oblastí se situace pronikavě zhoršila a někde se blíží vyslovené katastrofě.

Ačkoliv jsme jako národ a stát nikdy nestáli po boku poraženého potom hitlerovského Německa, jsme třicet tři roky po skončené válce v postavení poraženého (poražených). Nedisponujeme svobodně svým přírodním bohatstvím, nemůžeme se svobodně rozhodnout pro nejlepší hospodářskou politiku, politický život v zemi je zcela podvázan a kultura, zejména slovesná umění a společenské vědy, filosofie apod., jen živoří. Obyvatelstvu jsou utajovány základní informace o skutečném stavu hospodářství, budoucí generace jsou zatěžovány dluhy, o jejichž výši nebyla nikdy vydána zpráva, navíc vyčíslení v korunách by stejně nic neřeklo, protože nevíme, kolik naše koruna skutečně platí. Až nám jednou někdo otevře oči a

ukáže nám tu spoustu (= spuštění), bude ovšem pozdě. Už dnes je možná pozdě. Jsme chudí a budeme chudí, chudé budou naše děti i jejich děti. Což by nebylo to nejhorší: ale budeme v několika generacích hrubě nevzdělání, jako národ přestaneme existovat a vypadneme z dějin Evropy jako nepotřebný odpad.

Ze všech těchto důvodů nelze desáté výročí intervence ze srpna 1968 přejít mlčky. Okolnost, že se slova nehodlají ujmout politikové z r. 1968, nemůže být hodnocena jinak než jako jejich nové selhání. Nám nezbyvá než suplovat to, co měli udělat oni.

<<<

>>>

[Svoboda občanů jako hlavní cíl socialismu]

23. VI. [780623-1]

(28) (4) (SSaŽ – Vysočany, 23. 6. 78 dopoledne.)

Základním požadavkem občanské společnosti je svoboda občanů. Ta nesmí být redukována na pouhou politickou svobodu; chudí lidé nejsou svobodní. Svoboda předpokládá také materiální zajištěnost. Ale na druhé straně nemůže být na takovou materiální zajištěnost redukována, neboť svoboda znamená původně a podstatně otevřenost a vyjití (vycházení) vstříc nárokům a hodnotám kulturním a duchovním. Materiální zajištění je jenom okolnost, nezbytná potřeba lidské a občanské svobody, resp. je něčím, co usnadňuje její uplatnění. Ale původně a základně jde o kulturní a duchovní svobodu.

Svoboda jako hodnota je nadřazena hodnotám společenského života, např. života národního. Karl Jaspers kdysi (v r. 1960) právem prohlásil, že na znovusjednocení Německa lze rezignovat, bude-li za to možno získat politickou svobodu pro Němce „v sovětské zóně“ (rozuměj: v NDR). Zcela analogicky lze např. dnes říci, že bychom se docela dobře mohli vzdát své státní suverenity, a dokonce se třeba stát součástí Sovětského svazu – kdyby tím byly posíleny a zajištěny politické, kulturní a duchovní svobody občanů. Ale my ovšem víme, že o něčem takovém nemůže být ani řeči. Sovětský systém se za více než 60 let své existence prokázal jako ekonomicky inferiorní, jako politicky nepřijatelný a kulturně sterilní. Přesto však je tuto otázku třeba osamostatnit a formulovat ji zcela jasně. Obrovský přírodní a hospodářský komplex, jaký představuje Sovětský svaz, by mohl být vynikající základnou pro kvetoucí společnost, pro kvetoucí kulturu, pro opravdu důstojný život občanů. Jestliže se nechceme do toho-

to spolku dát, není to proto, že bychom byli orientováni protisocialisticky nebo nacionalisticky apod., ale proto, že by to nejen nevyřešilo, nýbrž zvětšilo naše potíže, ale že by nás to navíc strhlo do těžkostí, které nám dnes jsou vzdálené a které nás vůbec nepálí. Dosud žádná země nezískala spoluprací a spojenectvím se SSSR nový, dynamičtější start pro své národní hospodářství. Příkladem nad jiné přesvědčivým je Kuba, která po 20 letech je stále tou enormně chudou a nerozvinutou zemí. Nejde o to, že lze vykázat určité pokroky (to by bylo snad nemožné je nebýt schopen vykázat), ale o to, že tu v celkovém světovém vývoji dochází stále k opoždování. Sovětský hospodářský systém nemá v dosavadní podobě ani tu nejmenší šanci, že by „dohonil a předhonil“ vyspělé kapitalistické státy. To je důkazem (z Marxova hlediska) toho, že sovětský systém není novým, vyšším, perspektivnějším systémem využití výrobních sil.

Ale jak řečeno, rozhodující – alespoň po mém soudu – není samotná efektivnost výroby; to je jen nutný předpoklad a také příznak racionálně řízené společnosti. Skutečně rozhodující je míra svobody jednotlivců, tj. svoboda každého jednotlivého občana. Tak chápal socialismus Marx, ve shodě s původními a nejvlastnějšími tradicemi prvních socialistických myslitelů. Na tom se musí měřit také, zda ještě jde o socialismus, nebo pouze o sociálfašismus, nebo kapitalismus se slušným sociálním zabezpečením apod.

Revoluce je relativně oprávněná nebo alespoň přípustná tam, kde je schopna rychle (v několika měsících nebo nanejvýš v několika málo letech) prohloubit a rozšířit reálné svobody občanské, politické, kulturní, sociální i hospodářské. Pokud toho schopna není, je nutno ji zavrhnout, neboť nutně povede k fašismu nebo jinému typu totálního panství. A totální vláda je z podstaty věci neslučitelná se socialismem. Socialismus bez duchovní, myšlenkové, kulturní a politické svobody je pouze imitačním systémem, je vnější nápodobou, ale svou podstatou přímým opakem socialismu. Neboť cílem socialistické společnosti, tj. hlavním, ústředním cílem není politická anebo vojenská moc, hospodářská síla, široký rozsah a vysoká technická úroveň výroby apod., nýbrž lidskost člověka, uvolnění člověka (a to každého člověka) pro nejvyšší tvůrčí aktivitu, jaké je schopen, pro maximálně svobodný život na nejvyšší možné úrovni, zejména pak pro svébytnost existence a život podle nejlepšího vědomí a svědomí. Každé omezení může být oprávněno a zdůvodněno pouze ohledem na svobodu druhých, které nesmějí být stavěny překážky. To znamená, že omezení jsou přípustná jen tam, kde není dost volného prostoru či materiálu. V duchovní sféře a v kultuře nejsou však omezení přípustná vůbec nebo téměř nikdy.

<<<

>>>

[Vnitřní i vnější příčiny vojenské intervence z roku 1968]

19. VIII. [780819-1]

(29) (5) (Račice, 19. 8. 78 dopoledne.)

Při posuzování všech stránek mimořádně významného roku 1968 musíme dbát historického kontextu, zejména pak **antecedencí**. Invaze spojeneckých vojsk pěti zemí Varšavského paktu byla především umožněna a vlastně přímo vyvolána politikou československých komunistů. Mluvit o „československém jaru“ jako o naději Evropy a celého světa znamená novou (a značnou) dávku politické naivity a také nevzdělanosti. Národ vítal politické změny z druhé poloviny šedesátých let a zejména pak z první poloviny roku 1968, protože šlo o nápravu nemožné situace a také – perspektivně – o nápravu mnoha křivd, kterých se komunistický režim dopustil. Nápravu skutečně začali komunisté; ostatní se teprve postupně přidávali. Že začali komunisté, to netřeba nijak zvlášť zdůrazňovat ani velebit, neboť spravovali jen to, co sami předtím rozbili. Nebýt komunistů, nebýt únorového převratu 1948, nebýt přechodu od částečné demokracie k totálnímu panství komunistické strany a teroru padesátých let, nemuselo se leccos napravovat a nemusel mít Sovětský svaz dojem, že rozhoduje v naší zemi v důsledku „výsledků světové války“.

To nás vede ovšem k dalšímu závěru: hegemonie komunistů v poválečném Československu by nebyla možná anebo by alespoň nebyla tak usnadněna, kdyby existoval nějaký politický a hospodářský program alternativní. Neschopnost a nedostatek energie i chuti do politické práce u ostatních stran ušetřily komunistům mnoho sil (**práce**); zároveň však zabránily tomu, aby se přizpůsobili normální politické práci a aby se naučili spolupracovat s jinými stranami. To je něco, co komunisté nedovedou; vhodným postupem by bývali mohli k tomu být donuceni, kdyby výhled na puč byl býval nereálný. – Ovšem to všechno je psychologicky pochopitelné v situaci, která vypadala pro demokratické síly naprosto beznadějně. Pro to musíme obrátit svůj zřetel ještě k mezinárodní scéně.

Vítězné mocnosti nechaly po válce z obav před „komunistickým nebezpečím“ narůst do téměř nezvládnutelných rozměrů fašismus a nacismus; vzdaly se dokonce svého vlivu v části Evropy a postoupily poraženým mocnostem nejenom vládu nad svým obyvatelstvem, ale i nad územím a obyvatelstvem a jiných národů. Zvláště v Mnichově se vzdaly významné

části sféry svého vlivu a ve světovém konfliktu už tento ztracený kus Evropy nikdy nezískaly zpět. Nebýt francouzské „zrady“ (tj. nedodržení závazků k ČSR), nemuselo ani po válce dojít k onomu rozšíření sovětské sféry vlivu, jehož důsledkem byl také únorový převrat u nás, který následoval po podobných událostech ve všech ostatních „satelitních“ zemích střední a východní Evropy. Navíc nechtěly ani po druhé světové katastrofě (a možná ani nemohly) západní vítězné mocnosti spolurozhodovat o osudu střední a východní Evropy a ponechaly tuto oblast téměř úplně pod sovětským vlivem. Ani při protiústavním převratu, k němuž komunisté přistoupili v ČSR v únoru 1948, nepovažovaly západní mocnosti za vhodné nebo dokonce možné účinně protestovat. Logickým důsledkem byla stejná nečinnost při vojenské intervenci 1968. Tato vnější konstelace podporovala důsledky nedostatečné rezistence vnitřní. Ale když srovnáme tuto situaci se situací takového Polska, vidíme, že ani velká rezistence nepomohla. Možná právě proto, že skutečná povaha a mocenské struktury sovětského impéria nebyly dosud vyjeveny s dostatečnou jasností, neboť odpor byl příliš smíšen s nejrůznějšími konzervativními stanovisky a předsudky, s reakcionářstvím apod. Navíc působily neblaze zkušenosti z **bojů** třídně-hospodářských, zvláště vzpomínky na světovou hospodářskou krizi v době mezi oběma válkami, které oslabovaly přesvědčivost tradičně demokratických stanovisek a umožňovaly zveličování výhod totálních (-alitních) programů a autoritativních států všeobecně.

Tyto všeobecné podmínky, které měly de facto povahu anomálie, ovlivnily spolu s jinými, obvykle uváděnými (demokratické tradice našeho lidu, 20 let demokratického státu, národní obroda českého živlu, redukováného prakticky na selský stav, staleté spory s Němci, tradiční rusofilství atd. atd.) také vývoj po 2. světové válce. Přes šílené tvrdosti a teror padesátých let velká část obyvatelstva byla ochotna nespravedlnosti přehlížet jako cosi okrajového a v žádném případě neočekávala, že by národ mohlo stihnout něco podobného jako v srpnu 1968. Teprve intervence dovršila onu řadu podnětů, jež vedly k prohlédnutí téměř všech, kteří do té doby měli oči zastřeny ideologickými brýlemi. Ukázalo se, že všechno, co bylo zdůvodňováno třídním bojem, ve skutečnosti sloužilo imperiálním zájmům nové supervelmoci, která vsadila všechno na vojenskou sílu navenek a policejní represi dovnitř, přičemž sám sociální, neřkuli demokratický program byl redukován na fráze a sedimenty demokratických rituálů. Zásahu lze těžko někomu připsat; celkový výsledek je však třeba hodnotit co nejkladněji. Když se ukáže skutečnost tak, jaká vskutku je, je nutno to jenom vítat. Ukáže-li se však proto, že někdo něco zpotvoří, není tu ještě důvod k tomu, abychom jej za to chválili.

<<<

>>>

[„Gangy“ v bezpečnostních složkách státu i mimo něj]

4. IX. [780904-1]

(30) (6) (Vysočany, 4. 9. 78 dopoledne.)

Poprvé mi to napadlo někdy na počátku šedesátých let; potom se mi ten nápad čas od času znovu připomínal a nabýval pevnějších rysů a ostřejší podoby. V roce 1968 jsem koncem června dopsal článek pro první číslo nově vycházející *Tváře*, kde jsem tomu dal v jedné větě výraz. Mluvil jsem o „gangu“, který se poprvé zformoval asi hned po válce při zřizování táborů, v nichž byli soustřeďováni Němci před odsunutím; po odsunu pak pokračovali příslušníci těchto „gangů“ v táborech, kam přicházeli k dosavadním kolaborantům nejdříve kulaci, opoziční politici, kopčíkáři atd. a nakonec i samotní komunisté. Od té doby došlo k několikaletému pokusu o jejich oslabení až likvidaci, ale existují dál. Dnes představují díky důsledkům intervence před 10 lety celé složky bezpečnostního aparátu. Zdá se, že pracují iniciativně a že staví nejen své nadřizené, ale i vládu před hotové věci. Zatím nedostali generální zelenou, ale vždycky, když dojde k tomu, že některý z jejich nadějných tahů nevyjde, podnikají nové, náhradní pokusy. Na jejich konto je třeba připsat tiskové kampaně (hysterická kampaň proti Chartě 77 v počátečních týdnech její existence; difamační kampaň proti Vaculíkovi a dalším, seriál *Dikobrazu*, v poslední době nehorázný článek v *Signálu* atd.), brutální jednání (Jelena Mašínová, ples, můj případ s vlečením po zemi atd., Otká Bednářová, únosy do lesa, výhrůžky inzultacemi a skutečné inzultace v úředních místnostech, napadení Mileny Šimsové při domovní prohlídce apod., nejnověji též uzavření u Apolináře atd.), provokativní překračování kompetence a porušování zákonů (které ovšem přesahuje daleko činnost gangů) atd. atd. Bude-li akceschopnost (a nekontrolovanost) těchto gangů stoupat, můžeme se dočkat nejen otravování psů (např. Pavla Kohouta), ale přímých teroristických akcí, zprvu ojedinělých (únosy Medka a Doležala), později možná masových, přerůstajících ve vládu teroru a strachu před terorem.

V jedné diskusi jsem prohlásil, že dosud nejsem připraven prohlásit současný režim, resp. sám stát za „zločinný stát“ ve smyslu např. takového Jasperse. Později jsem svou myšlenku teoreticky rozvedl do jakési klasifikace států: stát demokratický, stát autoritativní, stát totalitní, stát zlo-

činný. Gangy ovšem mohou pracovat ve všech těchto typech států; připravují však jednoznačně vznik státu zločinného. Ten je nakonec zničí, pokud se mu nepodřídí; ale to na věci nic nemění. V moderních společnostech skutečně docházelo a dochází k vytváření podobných gangů; v některých státech dochází dokonce k jakési symbióze až spolupráci gangů a policie. To byl v některých obdobích případ Spojených států nebo alespoň některých jeho oblastí. Někde se po předchozí přípravě a po „převzetí moci“ dostává policejní aparát pod přechodnou kontrolu takových gangů nebo se dostává pod jejich značný vliv (Itálie, Německo před 2. světovou válkou, pravděpodobně i Sovětský svaz za stalinských čistek – to ještě nebylo dost analyzováno a není ani dost spolehlivých informací –), a ovšem také právě u nás po únoru 1948 a zejména v padesátých letech, odkud určité útvary a „uskupení“ přerůstají a přežívají i léta šedesátá a znovu ožívají v letech sedmdesátých.

Fašismus by býval asi nebyl myslitelný bez řádění těchto gangů, jejichž „cílem“ bylo zastrašit a terorizovat obyvatelstvo. Nebyl to cíl plně zamýšlený gangy samými; jejich bezprostředním cílem bylo na jedné straně uspokojení touhy po moci (ne-li mnohem horších pudů a potřeb psychicky deviovaných), na druhé straně pak získání materiálních výhod a prostředků. Nicméně symbióza a spolupráce těchto gangů s totalitními mocenskými ambicemi diktátorů je pravidlem a přímo zákonitostí při vzniku všech diktatur a v určitých podmínkách vede k **procesu** končícímu ustavením toho, co jsme nazvali „zločinným státem“. Jako prvek, jako složka se však, jak řečeno, může vliv takových gangů uplatňovat v každé společnosti, v každém státě; záleží ovšem na tom, poskytuje-li nějaká choroba či krize ve společnosti pro sílení gangů vhodné, „příznivé“ podmínky, nebo je-li existence gangů maximálně znesnadňována a potírána. Z tohoto hlediska lze mít za to, že v naší současné společenské situaci tyto gangy existují, proti minulým letům narostly a zesílily, ale mohou existovat jen v zařazení do oficiálních struktur, kde jsou do jisté míry kontrolovány a kde mají možnost jen omezených samostatných (iniciativních) akcí.

<<<

>>>

[Jak podpořit zájem pracovníků na prosperitě jejich podniku]

8. IX. [780908-1]

(31) (7) (Vysočany, 8. 9. 78 dopoledne.)

Hospodářská demokracie může být založena pouze na vyvlastnění soukromého a státního podnikání nad určitý, přesně zákonem stanovený práh. Komu však tedy náleží např. velká továrna? Náleží výrobcům samotným, přesněji všem **pracujícím** v této továrně zaměstnaným. Zájem vlastníků-pracujících na prosperitě podniku musí být dlouhodobý; proto nestačí, aby se odrážel ve mzdě jakožto odměně za práci, ale v podílu na zisku jakožto odměně za spoluřízení a spoluspravování podniku. Jako pracovník nemá vlastně pracující co mluvit do otázek řízení a všeobecného hospodaření podniku. Ale jako občan se stává majitelem, vlastníkem určité části „národního kapitálu“; ve chvíli, kdy přijme občanství (a s tím určité povinnosti), dostává k dispozici určitý kapitál, s nímž nemůže dělat cokoli, ale může jej vložit jako „akcii“ do podniku, v němž pracuje (přichází tedy do nového zaměstnání nikoliv s „prázdnými rukama“). Podnik s touto „akcií“ může potom pracovat jako s akciovým kapitálem, tj. může jej investovat apod. Pracující dostává svou mzdu podle práce, kterou vykonává, ale také podíly ze zisku podle výše své „akcie“. Když je podnik pasivní, základní akcie zaměstnanců nejen že nerostou, ale v nepříznivých případech se mohou i zmenšovat; prosperuje-li však, pak základní akcie všem rostou. Občané mohou čerpat ze svého „akciového“ základu jen ve vymezeném rozsahu a za stanovených okolností (z akciových zisků např. úměrně ke svému zdanění, jež se vypočítává ze mzdy; na nákup zboží dlouhodobé potřeby nebo na investice stavební, bytové apod.). A za těchto okolností lze očekávat také zájem pracujících na prosperitě podniku, v němž jsou zaměstnání, a to zájem o dlouhodobé perspektivy jeho hospodářské politiky, které lze ještě podtrhnout dalšími opatřeními (např. tím, že další osudy podniku, z něhož pracovník odejde, se ještě nějakou postupně se ztenčující měrou projevují na výši jeho akciového základu; a na druhé straně v novém podniku stejnou měrou vliv jeho prosperity stoupá – např. 5 let).

Důležitou okolností by mohlo být to, že volnou investiční kapacitou svého „akciového základu“ může občan disponovat např. kulturně-politicky, tj. tím, že nabídne své podílnictví nějakému konkrétnímu kulturnímu podniku. V takovém případě úhrn takto jednotlivými občany na nějaký kulturní podnik (jako nakladatelství, časopis, archiv, knihovnu apod.) převedených dílů „akciového základu“ by byl zdvojen nebo ztrojen příspěvkem státu (resp. z daňového rozvrhu). Takovým způsobem by mohli občané rozhodovat i v kulturní sféře a startovat a kontinuovat podniky, které samy o sobě nejsou a ani nemohou být rentabilní. Při dodatečném ocenění a zhodnocení takového podniku by pak existoval způsob, jak by se taková investice části „akciového základu“ mohla vlastníkům navracet (ať

už z jakýchkoliv fondů). Zároveň by bylo třeba vymyslet způsob, jakým by se mohl akciový základ odkazovat různým organizacím, institucím nebo i osobám; podle povahy takového odkazu a jeho příjemce by měla být stanovena i předávací daň (která by byla největší u jednotlivých osob); otázkou je, zda by se mělo zavádět něco takového jako dědictví, neboť by tím byla narušena rovnost mezi občany. Ale je to dlouho tradovaný **zvyk** a možná, že by bylo vhodnější upravit celou záležitost vhodnou soustavou zdanění, aby rozdíly byly v maximální míře potlačovány a aby nemohly přerůstat ve zcela diferencované majetkové třídy či skupiny. Toho by se mohlo dobře dosáhnout např. progresivním zdaněním zděděných hodnot apod.

<<<